

248'de vefat ettiğini ileri sürenler de vardır.

Eserleri. İbn Zencûye'nin günümüze ulaşan tek eseri *Kitâbü'l-Emvâl* olup büyük ölçüde hocası Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın *Kitâbü'l-Emvâl*'i esas alınarak yazılmış, onun rivayet ettiği hadis ve eserler aynı tariikle rivayet edilerek fikhî görüşleri, çeşitli meselelere dair yorumları ve naslar hakkındaki açıklamaları aynen nakledilmiştir. Bu arada müellif Ebû Ubeyd'in eserinde bulunmayan bazı konulara da yer vermiş, birkaç hususta onun görüşlerine muhalefet etmiştir. Bununla birlikte Ebû Ubeyd'in *Kitâbü'l-Emvâl*'inin bir tür müstahreci olduğu söylenen eser (Kettânî, s. 47) İslâm devletinin gelir kaynakları, bunların sarf yerleri, İslâm fetihleri sonucu artan ganimet ve fey gelirleri, madenler ve zekât konularında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Eser üzerinde Şâkir Zib Feyyâz'ın yaptığı doktora tezi (1402/1982, Câmîatü Ümmi'l-kurâ külliyyetü'ş-şerîa el-kitâb ve's-sünne) daha sonra yayımlanmıştır (I-III, Riyad 1406/1986). Alevî es-Sekkâf, Yahyâ b. Âdem el-Kureşî ve Ebû Yusuf'un *el-Harâc* adlı eserlerinde geçen hadislerle birlikte *el-Emvâl*'de yer alan hadislerin fihristini *Fehârisü'l-eĥâdîs: el-Emvâl li-Humeyd b. Zencûye el-Harâc li-Yahyâ b. Âdem el-Kureşî ve'l-Harâc li-Ebî Yûsuf şâhibi Ebî Hanîfe* adıyla neşretmiştir (Riyad 1410). İbn Zencûye'nin ayrıca *et-Terġib ve't-terhîb* (*Kitâbü't-Terġib fi fezâ'ilü'l-a'mâl, Fezâ'ilü'l-a'mâl* [İbn Hacer *el-İşâbe*'de bu eserden iktibaslarda bulunmuştur: Sezgin, I, 113; *Fezâ'ilü'l-a'mâl* in müellifin başka bir eseri olduğu da söylenmiştir: *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 339; Kettânî, s. 47]) ve *el-Âdâbü'n-nebeviyye* (*Kitâbü'l-Âdâb, Kitâbü'l-Edeb*) adlı eserleri kaynaklarda zikredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Zencûye, *Kitâbü'l-Emvâl* (nşr. Şâkir Zib Feyyâz), Riyad 1406/1986, neşredenin girişi, s. 15-25; İbn Hibbân, *es-Şikât*, VIII, 197; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 160-162; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 150; İbn Asâkir, *el-Mu'cemü'l-müştemil*, s. 111; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 282; Mizzî, *Teĥzîbü'l-Kemâl*, VII, 392-395; İbn Abdülhâdî, *'Ulemâ'ü'l-hadîs*, II, 236-237; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 19-22; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 550-551; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 202; a.mlf., *Teĥzîbü't-Teĥzîb*, III, 48-49; *Keşfü'z-zunûn*, I, 401; II, 1274; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), III, 235; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 339; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsterafe*, s. 47; Sezgin, *GAS*, I, 113; Ahmed Ateş, "Haberler", *ŞM*, III (1959), s. 181; Mustafa Fayda, "İbn Zenceveyh'in *Kitâbü'l-Emvâl*'i", *MûîFD*, IV (1987), s. 429-432.

AHMET YILDIRIM

İBN ZERB

(ابن زرب)

Ebû Bekr Muhammed b. Yebkâ
b. Zerb el-Kurtubî
(ö. 381/991)

Mâlikî fakihî.

8 Ramazan 317 (15 Ekim 929) tarihinde doğdu. Ebû Muhammed Kâsım b. Asbağ el-Beyyânî ve Muhammed b. Abdullah b. Ebû Düleym'den hadis dinledi. Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed el-Lü'lûf ve Ebû İbrâhim İshak b. İbrâhim b. Meserre et-Tüctübî'den fıkıh okudu. Tahsil için seyahat yapmadığı gibi hadis rivayetiyle de meşgul olmadı. Özellikle re'y konusundaki kabiliyetiyle tanındı ve devrinde Mâlikî fıkının otoritesi haline geldi. Ebû Bekir Muhammed b. İshak b. Süleym'in kadılığı döneminde çeşitli kazâî meselelerin halili hususunda görüşlerine başvuruldu. Muhammed b. İshak'ın vefatından sonra II. Hişâm'ın hilâfeti döneminde Kurtuba (Cordoba) kâdîlcemâası oldu (25 Cemâziyelâhir 367/7 Şubat 978) ve bu görevini ölümüne kadar sürdürdü. Daha önce ticaretle meşgul olan İbn Zerb, kadılığa tayininden sonra Kurtuba ileri gelenlerini toplayarak mal varlığını ibraz etti. Kadılığı süresince verdiği âdil hükümlerle hem idarecilerin hem halkın sevgi ve saygısını kazandı.

İbn Zerb, İbn Meserre'nin sözde Empedokles felsefesi, Yeni Eflâtunculuk, Mu'tezile ve Bâtınlık izleri taşıdığı söylenen akidesini benimseyenlerin belirlenmesi ve bunların tövbe ettirilmesi hususunu ısrarla takip etti. Onun tâbilerinden olduğu tesbit edilenler huzuruna getirilerek tövbe ettirildiği gibi ona ait kitaplar da toplatılarak yaktırıldı (350/961). Fıkıhtan başka matematik, Arap dili ve edebiyatı sahalarında da yetişen İbn Zerb üstün bir hitabet kabiliyetine sahipti. Cuma, bayram ve yağmur duası hutbelerini farklı üslûplarla irat ettiği kaydedilir. Resmî görevi yanında telif ve öğretim faaliyetleriyle de meşgul oldu ve aralarında İbnü'l-Hazzâ, Ebû'l-Velîd İbnü's-Saffâr, Ebû'l-Abbas İbn Zekvân'ın da bulunduğu birçok talebe yetiştirdi. Zühd ve takvâ sahibi bir âlim olan İbn Zerb 12 Ramazan 381 (22 Kasım 991) tarihinde vefat etti ve Kureyş Kabristanı'na defnedildi.

İbn Zerb'in Mâlikî fıkına dair *el-Hişâl* adlı eserinin bir nüshası Madrid'de Biblioteca Nacional'de bulunmaktadır (Robles, nr. 38). *er-Red 'alâ İbn Meserre* adlı eserinin ise günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Faradî, *Târîhu 'ulemâ'i'l-Endelüs* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1410/1989, II, 775-776; Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1410/1989, I, 162-163; Kâdî İyâz, *Tertîbü'l-medârik*, II, 630-633; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 246; Dabbî, *Buġyetü'l-mültemis*, I, 189; Zehebî, *el-İber*, II, 160; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 975; Safedî, *el-Vâfi*, V, 183; Nübâhî, *Târîhu kuĊdâti'l-Endelüs*, Beyrut 1403/1983, s. 13, 77-81, 151-152, 188, 199; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcû'l-müzheb*, s. 268-269; Süyûtî, *Buġyetü'l-vu'ât*, I, 260; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 101-102; F. Guillen Robles, *Catálogo de los manuscritos arabes existentes en la Biblioteca Nacional de Madrid*, Madrid 1889, nr. 38; Suter, *Die Mathematiker*, s. 68; İzzâhu'l-meknûn, II, 292; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 100; Zirikî, *el-A'lâm*, VII, 360; A. G. Palencia, *Târîhu'l-fikri'l-Endelüsi* (trc. Hüseyin Münis), Kahire 1955, s. 330; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XII, 97-98; Hasan Yusufl Eşkürî, "İbn Zerb", *DMBİ*, III, 620-621.

CENGİZ KALLEK

İBN ZEYDÂN

(ابن زيدان)

Ebû Zeyd Abdurrahmân b. Muhammed
b. Abdurrahmân eş-Şerîf el-Hasenî
(1873-1946)

Faslı devlet adamı,
tarihçi ve şair.

Rebîülâhîr 1290'da (Haziran 1873) eski başşehir Miknâs'taki sarayda doğdu. Fas kraliyet ailesine mensup olup büyük dedelerinden Zeydân'a nisbetle İbn Zeydân diye anılmaktadır. Miknâs'ta ve Fas şehrinde babası Muhammed ve amcası Abdülkâdir b. Abdurrahman'dan Kur'an, Miknâs Kadısı Muhammed b. Abdüsselâm et-Tâhirî ve Ahmed b. Muhammed İbn Hayyât ez-Zekkârî'den çeşitli ilimler okudu. Hasan b. Yezid el-Miknâsî, İbn Abdülkâdir es-Sûsî el-Haddâd, Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî ve Abdüsselâm b. Muhammed el-Hevvârî de onun hocalarındandır. Daha sonra babasının yerine Miknâs ve yöresi şeriflerinin başına nakîbüleşraf tayin edildi. 1913'te hac için Mekke'ye giderken Mısır'a, dönüşünde de Tunus, Kayrevan ve Cezayir'e uğradı. Hac yolculuğu, Ortadoğu İslâm dünyasının büyük şehirlerindeki seçkin âlimlerin derslerine katılması için iyi bir fırsat oldu. Bu esnada Ahmed b. İsmâil el-Berzencî, Ahmed b. Muhammed el-Hattâbî es-Senüsî ve Muhammed Bahît el-Mütîî gibi âlimlerden icâzet aldı. Fas'ta Fransız sömürgeciliğinin kurulmasından sonra Miknâs'taki askerî okulun müdür yardımcılığına getirildi. 16 Kasım 1946'da vefat etti ve büyük bir kütüphane yaptırdığı Miknâs-